

SEZONA 2018/2019

Iza Strehar

IZKORISTI IN ZAVRZI ME

VSEBINA

- 7** Nika Leskovšek **O ČLOVEŠKEM KAPITALU ALI RAJE O KAPITALU ČLOVEŠKOSTI**
- 15** Anja Krušnik Cirnski **POTENCIALNE NESREČE: OD AVTOCESTE DO KARAMBOLA**
- 23** Rok Andres **SKICA ZA PORTRET GENERACIJE**

Iza Strehar

IZKORISTI IN ZAVRZI ME

2019

Krstna uprizoritev

Premiera 20. junija 2019

Režiser **GREGOR GRUDEN**

Dramaturginja **IRA RATEJ**

Scenograf **DAMIR LEVENTIĆ**

Kostumograf **ANDREJ VRHOVNIK**

Avtor glasbe **KAMERAD KRIVATOFF**

Koreograf **SEBASTJAN STARIČ**

Lektor **MARTIN VRTAČNIK**

Oblikovalec svetlobe **BOŠTJAN KOS**

Oblikovalka maske **MIRELA BRKIĆ**

Asistentka režiserja **MOJCA MADON**

Asistentka kostumografa **ANA JANC**

Za pomoč pri scenografiji se zahvaljujemo depozu Komunalnega podjetja Vrhnika.

Vodja predstave **Jani Fister**

Tehnični vodja **Janez Koleša**

Vodja scenske izvedbe **Matej Sinjur**

Vodji tehničnih ekip **Branko Tica** in **Boris Britovšek**

Tonska tehnika **Tomaž Božič** in **Gašper Zidanič**

Osvetljevalci **Boštjan Kos**, **Bogdan Pirjevec** in **Janez Vencelj**

Frizerki in maskerki **Jelka Leben** in **Mirela Brkić**

Garderoberka **Dijana Đogić**

Rekviziterja **Borut Šrenk** in **Taja Stražišar**

Sceno so izdelali pod vodstvom mojstra **Vlada Janca** in kostume pod vodstvom mojstric **Irene Tomažin** in **Branke Spruk** v delavnicah MGL.

Igrajo

Leni **LENA HRIBAR** k. g.

Viktorija **ANUŠA KODELJA** AGRFT

Peter **FILIP SAMOBOR**

Žan **MATIC LUKŠIČ**

Dejan **TINES ŠPIK** k. g.

Lena Hribar, Filip Samobor, Anuša Kodelja, Matic Lukšič, Tines Špik

Nika Leskovšek

O ČLOVEŠKEM KAPITALU ALI RAJE O KAPITALU ČLOVEŠKOSTI

Izkoristi in zavrzi me je moja prva Iza Strehar. V sodobni, neoliberalni maniri bi bil naslov lahko tudi: *Po uporabi odvrzi* – če ne bi obravnaval človeških osebkov ali medčloveških relacij. Po drugi strani pa bi bil tekst lahko tako naslovljen ravno zato. To je namreč njegova poanta. Zajema točno ta kvalitativni preskok neoliberalizma, ki nam ga je uspelo tudi v nekdanjih komunističnih državah v zadnjih desetletjih strpati v bilanco človeškosti, ali raje njeno kapitulacijo. Tekst namreč posname sodobno neoliberalno paradigmo vladnosti, kjer se zgodita preoblikovanje in redukcija sistema presežne vrednosti človeškosti zgolj na banalno menjalno vrednost človeškega kapitala (posneto po popularizaciji teorije Garyja Beckerja). Produkt teh razmer je neoliberalna subjektiviteta ali homo economicus (Michel Foucault), ki postaja sam svoj producent, trguje s svojim kapitalom (spolnim, izobrazbenim ...) in čigar motivacija je utemeljena na kompetitivnosti in individualnosti. Za dodatek patološkosti lahko tej subjektiviteti dodamo še obsesivno uporabo družbenih omrežij in njihov vpliv na derealizirano podobo stvarnosti s samolastnimi zakonitostmi, ki tržno vrednost človeškega kapitala numerizira v obliki lajkov. V preskoku v psihoanalitični diskurz bi lahko rekli, da osebek tripa na diagnozo narcizma ali raje kar na narcizem kot družbeni fenomen (Christopher Lasch), če ne trpi za njim, morda pa je samo na tripu. Kar koli že, vsekakor to še ni opravičilo za nastalo situacijo. Upam si trditi, da ideja teksta vendarle ni iniciiranje z neoliberalizmom okuženega vprašanja, kako opraviti čim boljše življenjsko investicijo človeškega kapitala in zanj iztržiti čim več. Kako se torej pozicionirati znotraj prehranjevalne verige? Vendar tekst išče strategije preživetja, ne da bi povsem obupal nad človeškostjo.

Skratka, tekst Ize Strehar je hvaležno besedilo za vse mogoče teorije neoliberalizma (Franco Berardi - Bifo, Becker, Foucault ...), čeprav je to po drugi strani predvsem zato, ker gre za povsem stvarno in otipljivo življenjsko besedilo in pravzaprav veren izsek iz dandanašnje realnosti. Osebe v njem so reducirane na svojo uporabno, menjalno in tržno vrednost glede na kotiranje na družbeni ali prehranjevalni lestvici ter se v tem laboratorijskem sistemu ocenjujejo po tem, koliko znajo iztržiti iz svojega človeškega (družbenega, kulturnega, erotičnega ...) kapitala. Tekst je pisan zlasti z vidika tistih, ki v ta prehranjevalni družbeni sistem šele vstopajo. Dalo bi se trditi, da gre za generacijski tekst o milenijcih, ker gre za trenutno sliko sveta s perspektive določene generacije ali pa kar stanja sveta na splošno, v katerem se je neoliberalna mentaliteta vtihotapila v vsako poro našega razmišljanja. In normalizacija tega stanja ter njegove posledice je ravno problem, ki ga načena tekst, pa tudi tisti problem, ki ga imamo s tem svetom bržkone vsi. S tem pa perspektiva teksta postane vedno bolj generična in vse manj le generacijska.

Igra Ize Strehar skozi preplet prizorov, ki se ciklično stakne v začetku in koncu, v na videz razbremenjenih, življenjskih pogovorih četverke, kasneje pa peterke, namreč mimogrede obdela še vse aktualne in družbeno pereče teme: plačilno neenakost, utemeljeno na spolni diskriminaciji, nepotizmu, stanovanjsko problematiko, težavo z nezaposlenostjo in nezaposljivostjo nadizobraženih kadrov, prekarizacijo in finančno nesamostojnost (mlajše generacije), zlo-rabo drog in alkohola ter vsakršno osebno legitimacijo eskapizma, ki iz tega sledi.

Prave zgodbe pravzaprav ni, bolj neprebolene in nesprocesirane relacije med osebami. Zasedba je naslednja: dve sestri ter dva moška tekmeča za položaj alfa samca. Za netenje sprožilnih iskric sta dve sestri zaljubljeni oziroma obsesivno navezani na istega tipa, dodatek je še prišlek iz nekega drugega obdobja padlih (romantičnih) idealov, ki piše partizansko poezijo v času brez junakov (ali po zasedbi Strangers: *No More Heroes*). Tako imamo v tem neobičajnem moško-ženskem prijateljstvu – kjer se ne ve, kdo je s kom in kdo ne ter kdo igra proti komu (nekako tako, kot v igri demonstrira partija taroka) – prisotna še med-spolna trenja.

PETER: Leni, jaz sem sto posto, da nisem prvi tip, ki te je samo pofukal in potem ni hotel imet nič več s tabo. [...]

PETER: To je bilo pred tremi leti. Deal with it. Tako to gre.

LENI: Ne. Nekaj si si vzel od mene. Moral bi nosit odgovornost.

PETER: Nisem jaz prvi, ki je to naredil, in ti nisi prva, ki se ji je to zgodilo. Malo pazi nase.

LENI: Samo zato, ker se tako pogosto dogaja, da je postalo normalno, še ne pomeni, da je prav.

Prijatelji torej, za katere se zdi, da jih bolj družijo medsebojno podjebavanje, če ne kar jebanje v glavo, kot pa dejstvo, da skupaj preživljajo prosti čas in skupno zajebavanje (povedano v uličnem jeziku igre). Osebe v igri problematizirajo neoliberalizem in ga hkrati zaciklano in samodejno reproducirajo, tako da hranijo željo po restituciji

lastne pozicije subjekta s pomočjo iluzije obvladanosti in obvladovanja situacije. Pravila morbidne igre navidezno vzamejo v svoje roke, igro pa s posebno slastjo za dekadenco še nadgrajujejo v potiskanju robov meja katastrofe. Osebe v *Izkoristi in zavrzi me* s tem, ironično, pristajajo na neobčutljivost družbenih zakonov ter katastrofalne situacije ne preprečujejo, ampak jo zgolj pospešujejo. Karambol, v katerega pri tem nezadržno drvi, pa je, priznajmo si, zgolj karambol človeškosti.

LENI: Hahaha, slika razfukanega avta in Petra, ki pizdi, je dobila že 134 lajkov.

PETER: To si ti slikala pa dala na Facebook?!

LENI: Ne, na Instagram.

Viktorija ji vzame telefon.

PETER: Pička ti materna, Leni. A ti res ne veš, kje so meje?

Dejan vzame telefon in pogleda zaslon.

DEJAN: Kaj? Hešteg, katastrofalna poezija in še slabši fuk? Hešteg, how low can I go?!

Tekst problematiko secira brez nepotrebne moralne privzdignjenosti, tega se je dramatika otresla že pred časom: preprosto prikazuje stvari take, kot so. Brez pretiranega olepševanja, skoraj v naturalistični maniri. V tekst je poleg tega v prikriti in seksualizirani bitki (spolov) vpisana tudi nekoliko resignirana pozicija spolne neenakosti in nekoristnosti izobrazbe v svetu, problematizacija ženske emancipacije in v seksualnosti motivirana moška dominacija v družbi ter redukcija ženske na statusni simbol. Da sta enakopravni zgolj na papirju, je vsaj obema puncama jasno že na začetku.

PETER: Jaz sem čisto resen. Jaz bom služil denar, ti boš pa doma kuhala in skrbela za otroke. Lepo bo.

VIKTORIJA: Ja, kot v petdesetih.

PETER: Saj bi ti dovolil, da greš tudi kaj ven žurat.

Morda je bolje, če na tej točki od psihologizacije in razlogov za v neoliberalizmu utemeljeno motivacijo oseb preskočim na samo strukturo drame.

KARAMBOL

Kljub sodobni temi ima tekst Ize Strehar še vedno relativno klasično strukturo. Začne in konča pa se s katastrofo – karambolom, ki ga nato analitično in malo po forenzično razrešujemo. Ne razrešujemo toliko, kako je do totalke prišlo, pač pa, kje je v njihovih medosebnih odnosih šlo vse narobe in kje so razlogi za kratke stike ali navsezadnje,

če potegnemo črto, morda zgolj za strah pred prevzemanjem osebne odgovornosti za lastno življenje, kaj šele za življenje drugega.

»Novost« dramatik današnjega časa, mimo katere ne moremo, je ta, da subjekt tukaj ni neka po krivi usodi zablodela eksistenca, ki ne vidi ali prepozna svoje »usodne zmote« (hamartie), medtem ko drvi v katastrofo. Tekst, ki ima za mamilo vpisano vabečo in provokativno lascivnost že v naslov in se z njo poigrava, svojo perspektivo namesto samopomilovalne žrtvene pozicije postavlja v popolnoma reflektirano pozicijo od življenja samega »jebene stranke«. Vsi subjekti v *Izkoristi in zavrzi me* se v popolnosti zavedajo svoje usodne zmote. Če kakšna usodna napaka (hamartia) v sodobnosti še obstaja, je to že golo dejstvo in sokratovsko obžalovanje trenutka, ko smo bili rojeni v takšen svet, ne pa kakšna posebna osebna pritiklina. Če sem natančna, se je padec zgodil že davno. V *Izkoristi in zavrzi me* pa se je lepo materializiral kot metafora karambola, ki se zgodi na sceni že takoj v prvem prizoru (po vojni poeziji). Nobenega presenečenja. Konec je (skoraj) isti kot začetek. Če je tu še kakšna tragičnost, je ta v subjektovi partikularni nemožnosti preseči obstoječi družbeni sistem in izkoriščanje subjekta.

Subjekt je tukaj kljub premetavanju v toku življenja vseskozi dogajanja katastrofe popolnoma pri »zavesti«. Medtem ko drvijo katastrofi naproti, osebe iz *Izkoristi in zavrzi me* skoraj resignirano in z nekim mazohističnim sladostrastjem reflektirajo ta svoj življenjski padec, v njem hote participirajo in skušajo ohranjati dobršno mero humorja, zagotovo pa pikrosti, ironije in cinizma. Posledica, ki se je zgodila s tem, ko sta nam bili hamartia (usodna zmeta) in možnost anagnorisisa (njeno usodno prepoznanje, ki je že katastrofa) odvzeti, je, da je tragedija že davno mrtva (George Steiner). In mi vsi smo nekakšne nerealne karikature, pri čemer je najbolj komično, če se – bog ne daj – jemlješ (pre)resno.

DEJAN: Pa kaj naj jaz naredim, da me boš ti resno jemala? Da se boš nehala delat norca iz mene. Sem prebral, ja.

Lepo.

Dejan pokaže na Lenijin Instagram, nato ji vrže nazaj telefon, ki pade mimo nje. Leni vstane in ga gre pobrat.

LENI: Oprosti. Ne morem te resno jemati. Vse, kar počneš, in vse, kar si, je meni nerealno. Karikirano. Kot karikatura se mi zdiš.

Po tretji strani ne moremo mimo dejstva, da so vsi ti hudi problemi seveda zgolj del tako imenovanih problemov prvega sveta ali po domače »first world problems«. Nekaj, na kar pomisliš, ko si v tistih vmesnih treznih momentih natočiš malo refleksije na poti v gledališče, med dvema serijama alkoholizma ali deloholizma. In tudi dejstva, da je nekje na poti našo tragiko spodnesla banalnost. In morda je prav to največja tragika, ki jo tekst vsebuje. In še za bralce/gledalce s pravičniškim čutom iz nekdanjih časov klasične dramatike: ne, kazni v tej igri

o sodobnosti pravzaprav ni. Čeprav se v zadnjem prizoru napoveduje v obliki policijskih siren, verjetno nihče od gledalcev ne verjame več vanjo. Katastrofa? Kakšna katastrofa te pravzaprav lahko doleti, če pristaneš na pravila take igre in si jo prilagajaš po svoje.

LENI: Enkrat se ti bo vrnilo.

PETER: Se mi bo res?

LENI: Slej ko prej. Čakala bom. Jaz sem potrpežljiva. In mlada.

PETER: En dan ne boš več mlada, ampak samo še zagrenjena.

Izkoristi in zavrzi me je moja prva igra Ize Strehar. Upam si trditi, da ne bo zadnja.

Literatura

Becker, Gary Stanley, 1993: *Human Capital: A theoretical and empirical analysis with special reference to education*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Berardi - Bifo, Franco, 2016: *Kognitarci in semiokapital (Cognitarians and semiocapital)*. Ljubljana: Maska.

Foucault, Michel, 2015: *Rojstvo Biopolitike*. Kurz na College de France, 1978-1979. Ljubljana: Krtina.

Lasch, Christopher, 2012: *Kultura narcisizma: Ameriško življenje v času zmanjšanih pričakovanj*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Steiner, George, 2012: *Smrt tragedije*. Ljubljana: LUD Literatura.

Filip Samobor, Lena Hribar, Tines Špik, Anuša Kodelja, Matic Lukšič

Anja Krušnik Cirnski

POTENCIALNE NESREČE: OD AVTOCESTE DO KARAMBOLA

1. DEL: RESNICA, PRASICA

Povej mi po resnici, Frank. Še veš, kaj je to? Nekoč sva tako živela. Veš, kaj je dobra plat resnice? Vsi jo poznajo, pa če jo še tako dolgo zanikajo. Nihče ne pozabi resnice, Frank, samo bolj spretni postanejo pri laganju.

April Wheeler, *Krožna cesta (Revolutionary Road)*, r. Sam Mendes, 2008

Branje stvaritev Ize Strehar je, vsaj zame, sadomazohistično dejanje, saj ob prebiranju nekje med krohotanjem in jokom, med ganjenostjo in zgražanjem, med zmajevanjem z glavo in pritrjevanjem *veš, zavedaš se tega*, da počneš oziroma si počel točno to, kar počnejo njeni liki drug drugemu – tudi v novonastalem besedilu *Izkoristi in zavrzi me*. Nekoga si prizadel in šel naprej, ne da bi se ozrl – brez usmiljenja, slabe občutke pa si enostavno potlačil. Vendar nelagodju in tesnobi navkljub, ki jo doživljam ob branju njenih besedil, vsakič znova nestrpno čakam naslednje.

Dramska besedila Ize Strehar (kot tudi scenariji) so prepojena z drogami, seksom, alkoholom, ponočevanjem, izločki in kletvicami (če odštejem očitno izjemo, otroško dramsko besedilo *Nenavadno odkritje*). Beremo, kako snifajo kokain, pijejo viski, seksajo, se pogovarjajo o službah, ki jih nimajo, o negotovi prihodnosti, smislu študija. Medtem se ponižujejo na vse mogoče načine, zatirajo drug drugega in sebe, skratka, drug do drugega so večinoma grozljivi. Avtorica jih ne poskuša opravičevati, čeprav ima vsak izmed njih popolnoma razumljive travme. Ključni element njenih besedil je resnica. Kaj je resnica, je filozofsko vprašanje, pri katerem se lahko zapletemo že na samem začetku: ali ljudje iščemo absolutno resnico, ali ta sploh obstaja itn. Toda besedila Ize Strehar si nočejo zastavljati tega vprašanja, gre za dilemo posameznika in s tem se ukvarja čisto vsak od njenih likov. Ali pa se s tem noče ukvarjati, vendar gre v obeh primerih za to, da jih razjeda (večkrat potlačeno) vprašanje: je to res to, kar si želim, ali živim v laži? Gre za konkretizirano vprašanje o smislu njihovega lastnega življenja. Vprašanje, ki močno prežema našo generacijo, rojeno tik pred slovensko osamosvojitvijo ali tik za njo.

Vzemimo na primer besedilo *Lahko bi bilo, ampak ni*. Že naslov nakazuje na obžalovanje nekega neizživetega življenja; ko pa dramo preberemo, vidimo, da sta glavna lika, pisatelja Leila in Anton (katerih življenje sčasoma prevzmeta njuna lika – njun boljši jaz), zavila z zadane poti in se nekje na poti do trenutka, v katerem se drama začne, s tem enostavno sprijaznila. Šele pisanje o lastnem življenju, o lastni zgodbi ju prisili, da si priznata resnico. V to besedilo je Iza Strehar vpisala, za kar mislim, da je koncept njenega pisanja nasploh: pogledati resnici dobesedno v obraz, pa naj bo še tako boleča.

Iza Strehar v vseh besedilih postavlja resnico na prvo mesto, mesto, ki ji pripada. Celó v *Nenavadnem odkritju*, otroškem besedilu, se trije zajčki, predvsem pa majhna zajčica Sivka, ukvarjajo s tem, da so jih odrasli zajci, učitelji, nalagali. Tudi v komediji *Vsak glas šteje*, za katero je prejela žlahtno komedijsko pero, je ključni element resnica. Nosilke resnice so v omenjeni komediji izrazito samo ženske. Tako si, denimo, tajnica Sandra po več letih vendarle prizna, da je njen šef nikoli ne bo ljubil in je njeno ljubezen zgolj izrabljal. Novinarka Jasmina nosi moralno zavezanost resnici že s poklicem, ki si ga je izbrala in ga spoštuje; potem pa je tu še Andreja, ki prav z odkritjem resnice razreši komedijski zaplet.

Vendar pa dramatičarka ne jemlje resnice kot nekaj absolutno pravega, kot zgolj absolutno moralno dolžnost in pravico; nasprotno, njeni liki uporabljajo resnico tudi kot sredstvo manipulacije in kot orožje proti drugemu. Ali pa vsaj tisto, kar sami verjamejo, da resnica je. To je mogoče najizrazitejše v njenem drugem celovečernem besedilu *Razpad* (ki je nekako drugi, skrajnejši del *Hloda na avtocesti*). Mogoče prav zaradi te nekompromisne zavezanosti resnici Blaž Lukan o *Hlodu* (diplomske delu Ize Strehar, ki je bilo na Grumovem natečaju deležno posebne omembe) zapiše, »da ni niti malo »poljubna drama«, kakor jo označi Iza v podnaslovu, temveč »drama z obvezo«, pa čeprav uprizoriteljem pušča proste roke pri razvrščanju prizorov: tisto, kar obvezuje, je neka neusmiljena logika, ki ni odvisna od takega ali drugečnega zaporedja, temveč raste od nekod drugod. Od kod?«

Mogoče prav iz resnice, prikrievanja le-te in laži. Prav zato so besedila Ize Strehar lepa, a tudi okrutna. Mej ni in resnica, ki boli, pa čeprav podana humorno, cinično ali sarkastično, je edino pravilo, zahteva in obenem privilegij. Če povzamem Zojine besede iz *Hloda*: »In spoznanje resnice je nekaj najboljšega, kar se človeku lahko zgodi.«

2. TRK IN KRČ

V življenju sem imela dve veliki nesreči. Prva je bil avtobus, druga pa Diego. Diego je bil daleč hujša nesreča.

Frida Kahlo

Zanimivo je, da sta kar dve besedili Ize Strehar povezani s cesto. Prvo je *Hlod na avtocesti* (2015), ki nima s konkretnim, dejanskim prizoriščem avtoceste nič skupnega; drugo pa po naročilu MGL nastalo besedilo *Izkoristi in zavrzi me* (2019), katerega osnovna situacija je prav prometna nesreča.

Filip Samobor

Pred približno letom dni, ko sem srčno upala, da bom imela priložnost sama sodelovati pri uprizoritvi *Hlod na avtocesti*, sem jo vprašala, čemu točno takšen naslov. Odgovorila mi je: »Ni problem v tem, da je hlod na avtocesti, problem je v tem, da obstaja avtocesta.« Avtocesta kot metafora za točno določeno življenje, za življenje, predpisano po pravilih, normah in standardih. Življenje, kot ga je treba živeti: odrasti, doštudirati, poiskati donosno službo, najti partnerja, se poročiti, zgraditi hišo, imeti otroke. Ta metafora se mi zdi posebej zanimiva, ko prebiram *Izkoristi in zavrzi me*. Prvič zaradi očitne povezave, ki sem jo že omenila, drugič pa zato, ker se zdi, da so vse ideje in teorije o medsebojnih odnosih, ki jih je dramatičarka v *Hlodu* vpisala v replike same, dobile v *Izkoristi in zavrzi me* mesto v odnosih, nekako je te ideje vpisala v like, in ne v replike.

Ko pet likov doživi prometno nesrečo, jih to trčenje ujame v samo situacijo: ujeti so na cesti, drug z drugim, in počasi se začne razkrivati, da so ti ljudje nesreče tudi drug za drugega, situacija se prenese na odnose, popolna metafora.

V premišljenih flashbackih spremljamo pogovor o »luzerki« Mancij, katere menstrualna kri je na steni Žanove študentske sobe, beremo o Žanovem ne zares nedolžnem draženju Petra, ki je dobil službo po zaslugi očeta, opazujemo Petra, ki kljub neki obliki razmerja z Viktorijo nima nobenih zadržkov, da se dobiva z drugimi ženskami (poleg tega je imel spolne odnose z njeno sestro Leni), opazujemo Leni, ki osvaja Dejana za stavo, in še in še. Zdi se, da so si ti ljudje blizu. Ko jih opazuješ, si ne moreš kaj, da ne bi pomislil, da so si pravzaprav *nevarno* blizu – kot dva avtomobila v ovinku. Vendar je ta intima, ki jo bolj igrajo kot pa zares prakticirajo, le navidezna. Čustvom drugega se ognejo v velikem loku, pristne bližine in nepotvorjenih čustev, če to v tem njihovem majhnem mehurčku sploh obstaja, se bojijo. Lažje je namreč izkoriščati šibkosti in prizadeti drugega kot pa ponuditi svojo notranjost; kajti ob prebiranju je videti, da se ne pogovarjajo o ničemer bistvenem, temu se morajo izogniti za vsako ceno. Svoje odnose živijo v nekakšnem krču intime. Pred tem, da bi jih drugi prizadel, se poskušajo varovati tako, da nikomur ne pustijo blizu – in vendar se ranijo. Nihče ne sprejema odgovornosti. Peter celo Leni, očitno prizadeti po prekinitvi odnosa (kakršen koli je pač že bil), reče: »Nisem jaz prvi, ki je to naredil, in ti nisi prva, ki se ji je to zgodilo. Malo pazi nase.«

Malo pazi nase. Dejstvom Petrove izjave ni mogoče oporekati: verjetno se ji je zares to že zgodilo in zagotovo ni prva, ki se ji je. Človeško izkoriščanje in rane, ki so jih povzročili medsebojni odnosi, segajo daleč v zgodovino. To ni nič novega, je zgolj nekaj, na kar smo se navadili – kot smo se navadili na vojne, revščino, lakoto, zatiranje. Kot pravi Zala v *Razpadu*: »Nad nami je temperatura toliko pod ničlo, da bi vsi zmzrnili, in pod nami je lava in tako visoka temperatura, da bi se vsi scvrli. In mi smo pristali tu na Zemlji, ki bi morala biti zeleni raj, z idealnimi pogoji za bivanje, ampak mi se ne oziramo na mrz nad nami in vročino pod nami, ampak se koljemo, ranimo, ubijamo in varamo tu, v zelenem raju.«

Pazi malo nase. Vsak naj pazi nase, je pravilo ceste, vendar je pravilo ceste tudi, da pazimo na druge. Če greš levo, pač ne boš šel pred avtomobilom, ki pelje naravnost. To je pravilo. V življenju pa je vse skupaj tako, da zavijam

na levo, pri tem pa nimam prednosti, ker imam na svoji desni avtomobil, zapeljem v križišče in odpeljem, čeprav mi nasproti prihaja avto – in še vedno pričakujem, da bomo vsi, vključno z mano, preživeli.

3. DRAGA NAŠA IZA

We are accidents, accidents, waiting to happen.

Radiohead: *There, There*

Na neki način so v *Izkoristi in zavrzi me* vsebovana vsa druga besedila Ize Strehar. V Viktoriji prepoznam žensko odgovornost in neodgovornost, ki je do konca razvita v Zali (*Razpad*), v Leni lahko hitro prepoznam manipulativno sposobnost, ki je lastna »Zoji« (*Hlod*), »Zali« (*Razpad*) in »Andreji« (*Vsak glas šteje*), v Žanu je gotovo nekaj Mirana (*Hlod*) in Antona (*Lahko bi bilo, ampak ni*) – in obratno. Njeni liki so sestrski, prav tako tudi besedila. Že prej sem omenila, da se mi zdita *Hlod na avtocesti* in *Razpad* diptih, *Lahko bi bilo, ampak ni* je posledica, konvencionalno življenje, ki se ga njeni liki tako bojijo in pred katerim poskušajo na vse možne načine pobegniti. *Nenavadno odkritje* v svojem pravljicnem svetu in *Vsak glas šteje* v komedijski formi imata nekoliko srečnejša konca, kar je posledica žanra, čeprav to ne pomeni, da sta v kakršnem koli smislu kaj manj družbeno kritična ali da sta kaj manj »Izina«.

Kam torej umestiti *Izkoristi in zavrzi me*? To besedilo z izčiščeno pisavo, situacijo in odnosi je mogoče srž njenega opusa; zato je treba omeniti še dve stvari. Prva je Lenijin odgovor na Petrove krute besede: »Samo zato, ker se tako pogosto dogaja, da je postalo normalno, še ne pomeni, da je prav.« Iza Strehar s tem izreče nekaj bistvenega: pravila in navade niso pomembni, če drug drugemu škodujemo. Druga stvar pa je, da se dramsko dogajanje zaključi s prihodom policije. Samo na sebi to ne bi bilo zanimivo, če ne bi policija pomenila kazni in sprejemanje odgovornosti. Prvič v njenem opusu se morajo liki zares soočiti s posledicami svojih dejanj. Ni pobega v lastno glavo, ni pobega v smrt, ni pobega v srečen konec. Ni drugega izhoda kot sprejeti posledice – kar je verjetno eno izmed težjih dejanj. Kako to narediti, pa ... Če bi bil to film, bi nestrpnost čakala naslednji del. *Izkoristi in zavrzi me 2*. Zdaj pa čakam nova besedila, v katerih bodo drugačni liki v drugačnih situacijah, a zato ne čakam nič manj nestrpnost.

Besedila Ize Strehar bi težka označili kot besedila s srečnimi konci, svetla besedila ali – prosim, ne, optimistična. Vendar je v njih upanje, vendar ne tisto naivno upanje v boljši jutri (in kar je še obrabljenih fraz), temveč enostavno upanje, da smo mi lahko boljši tako do sebe kot do drugega. Njena besedila niso krik po drugačnem življenju, ampak so krik po svobodi izbire do življenja, kakršnega pač hočeš. Njena besedila so krik po bližini, ne s komer koli in ne kar na povprek, ampak po bližini ljudi, za katere se odločiš. So preizkus samega sebe, so analiza sebe. So zapisi o človečnosti. So dramskogledališki približek tega, kar pravi Zoja: »Smisel življenja je, da prideš čim globlje po zajčji luknji.«

Lena Hribar, Matic Lukšič, Anuša Kodelja, Tines Špik, Filip Samobor

Matic Lukšič

Rok Andres

SKICA ZA PORTRET GENERACIJE

Trije fragmenti k drami *Izkoristi in zavrzi me*

#izastrehar

Avtorica (1992) v intervjuju za Delo ob prejemu nagrade žlahtno komedijsko pero poudari: »Pozabimo delati s sabo, pozabimo vlagati v odnose, pozabimo, v kaj verjamemo, za kaj se je vredno boriti in zakaj počnemo, kar počnemo. In tako se zbudimo kot neizpolnjeni samozadovoljni ignoranti.« To v kontekstu besedila *Izkoristi in zavrzi me* beremo kot diagnozo obravnavane družbene skupine. Taiste družbene skupine, generacije, miljeja, ki mu pripada tudi avtorica.

Iza Strehar pa pripada tudi najmlajši generaciji slovenskih dramskih avtorjev (tako dramatičark kot dramatikov) in je poleg Simone Hamer gotovo tudi med bolj prepoznavnimi avtoricami (mladih moških avtorjev je skromen odstotek, tudi pri Grumovi nagradi za mladega dramatika močno prevladujejo avtorice). Še posebej, če upoštevamo, da bosta v letu 2019 uprizorjeni kar dve njeni besedili (če ne omenjamo njenega pisanja za film in televizijo).

#besedilo

Struktura dramskega besedila je na videz ohlapna, saj prizori niso zamejeni s klasično strukturo, a je v tej ohlapnosti mogoče najti urejen sistem menjavanja prizorišč, časov in tem. Osnovna dogajalna linija je prometna nesreča, s katero se dramsko dogajanje začne (ali pa se k njej vrača), ki je tudi kot osrednji čustveni poriv, iz katerega rastejo flashbacki. Ti so tudi drugi pol dramskega dogajanja, v njih najdemo vinjete odnosov med vsemi petimi liki, njihove težave drug z drugim in proti svetu, ki jih obdaja, mreža njihovih osebno-intimnih povezav se razpleta z vedno novimi informacijami in zaostrovanji. Dejstvo, da je kataklizma v obliki prometne nesreče, solz, krvi in kričanja že v uvodnem prizoru, govori o razpadajočem svetu, v katerem živimo.

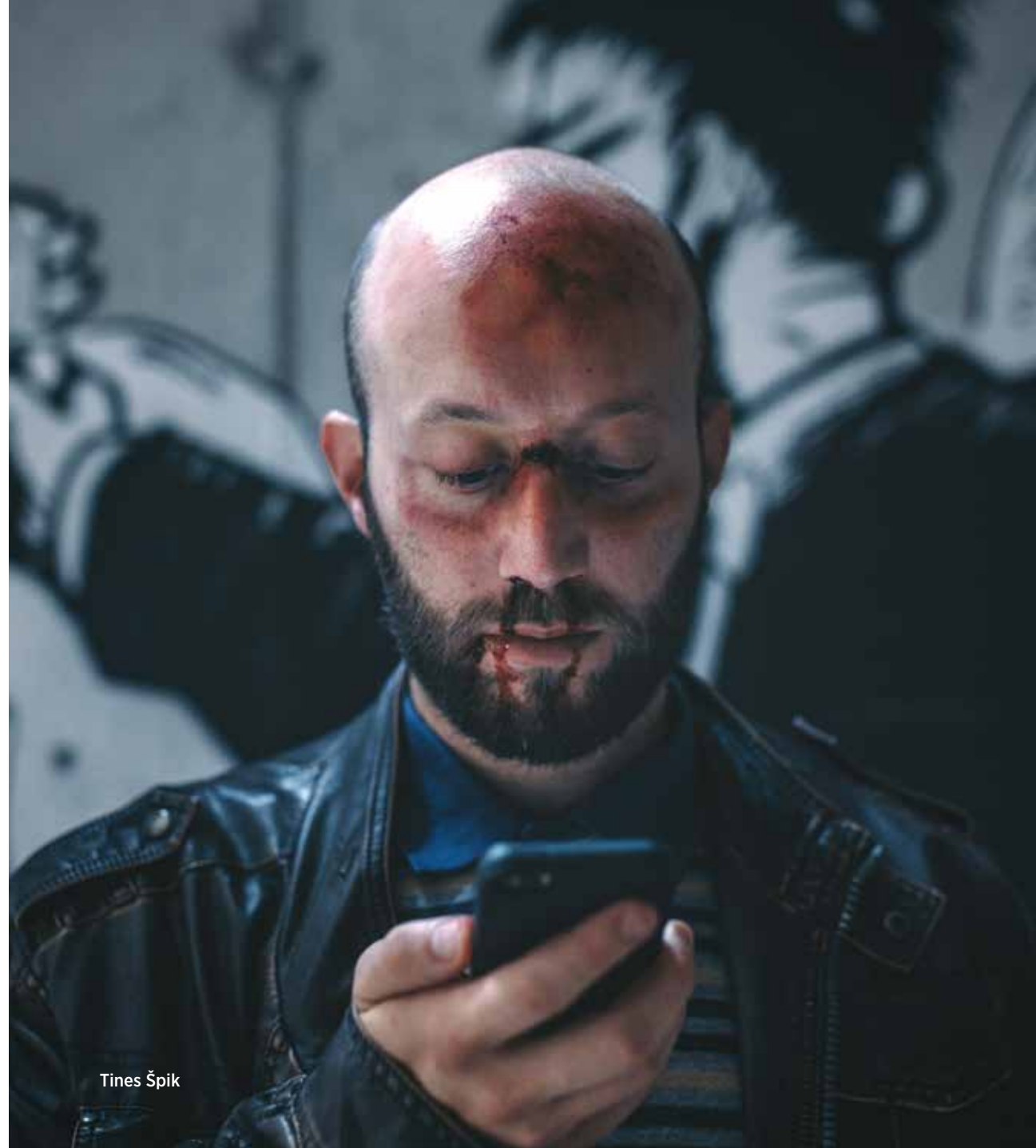
Menjavanje prizorišč je hitro, na prvi pogled poljubno, a z raziskovanjem likov (in odnosov med njimi) strukturirano po načinu lupljenja čebule. S predpostavko, da geneze likov, razen nekaj posameznih miniatur, ne poznamo, v dogajanje in odnose vstopimo *in medias res*, kar nakazuje na površinskost odnosov med njimi. Zakaj bi jih torej spoznali globlje, če se tudi sami med seboj ne želijo (s)poznati.

Izgubljajoča se identiteta dramskega junaka, lahko zapišemo za vseh pet likov, je povezana z dvema krizama. Prva je notranja, razumemo jo kot krizo vrednostnega sistema generacije, tudi s pomočjo označevalcev, ki so bili lastni nekaterim drugim generacijam, tak je na primer nihilizem. Dramskim junakom ni tuja niti utilitaristična misel, saj skoraj ne izpustijo priložnosti, da ne bi *tukaj in zdaj* potešili svojih želja in poiskali osebne koristi. Da bi se izognili obsodbi nekoristnega ali nemoralnega življenjskega nazora junakov, moramo omeniti še drugo krizo. Ta je zunanja in jo lahko opišemo kot absurdnost sveta. Generacijo milenijcev (ali naši liki sploh so klasični milenijci?) najbolje opiše dejstvo, da z vidika materialnega živijo slabše kot generacija pred njimi, medtem ko je po logiki razvoja, v preteklosti, vsaka naslednja generacija živela bolj kakovostno od predhodne. In to je zgolj ena od absurdnosti zunanjega časa, ki definira Žana, Leni, Viktorijo, Petra in Dejana. Vseh pet razume svet kot omejeno kategorijo, z vnaprej danimi možnostmi, saj so predstavniki tistih, ki ob vrhuncu krize niso odšli v iskanju (boljšega?) življenja v tujino, temveč so obtičali v domačem okolju. Problem poklicnega in osebnega (ne)uspeha se kaže kot ena osrednjih tematik njihovih pogovorov, kadar avtorica ne poseže vanje s ciničnim in izsiljevalskim humorjem, ki je očitno edina možnost komunikacije med njimi, saj se le na tak način slišijo. Dialog je sicer hiter, tekoč in oster, brez monologov, neposreden, v humorju tudi nelogičen. Posebno mesto v njem zavzemajo tišine in premolki, ki so povezani tudi s časovnimi preskoki in čustvenimi stanji.

#upodobitevgeneracije

Dramsko besedilo na različnih ravneh korespondira s sočasno ustvarjalnostjo mlade generacije. Predvsem pa pisava v svoji neposrednosti slika podobo našega časa, predvsem že omenjene generacije milenijcev, ki v tem času živijo in ga soustvarjajo. Med osrednjimi sočasnimi avtorji, pri katerih je mogoče najti močno frekvenco v temati, likih in strukturah, omenimo Simono Semenič in njeno besedilo še *ni naslova*. Avtorica besedilo strukturira po načelu časovne zanke, ki je lastna tudi besedilu Strehar. Četudi se Semenič v zadnjem besedilu ukvarja z drugimi družbenimi vprašanji, je med osrednjimi motivi *mlado dekle*, ki celo dramsko dogajanje umira na urgenci, medtem ko spremljamo delčke iz njenega življenja, povezane v kompleksno strukturo z zgodbami preostalih likov.

Ob morebitnem spraševanju o *izpraznjenosti odnosov*, ki naj bi bila ena pogostejših lastnosti sodobne dramatike (kar aludira tudi na izpraznjenost družbe in sveta), moramo zapisati, da ti *prazni* odnosi niso zgolj posledica družbenega položaja, temveč se v njih skriva aktivnost – nezmožnost navezati se, navezati stik. Peter, Žan, Viktorija in Leni niso *samo* predstavniki generacije, ampak so v njej izgubljeni. Labirint odnosov, ki ga definirajo

družabna omrežja, individualizem, navezanost na materialno, hipni užitki, nerefektiranost lastnega položaja, se pri njih kronično zaplete še v mešanju prijateljskih in intimnih odnosov. A nihče od štirih (Dejana nalašč puščamo ob strani) ni neaktiven. Vsak zase se bori za pot iz tega labirinta.

Podobna izhodišča nudi film Urše Menart *Ne bom več luzerka*, ki na soroden način kot drama Ize Strehar predstavlja generacijo, ujeta v čas gospodarske krize ali tik po njej. V filmski pripovedi je junakinja Špela ujeta (ali se pusti ujeti) v začaran krog polodraslega življenja, ki ima lastnosti tako študentske svobode kot (prvih) razočaranj na trgu dela. In nadalje, če je Špela bolj podobna Dejanu, se tudi ona znajde v družbi *izgubljenecv*, v kateri s pomočjo drog in alkohola preganjajo nesmisel in razočaranja. Menart in Strehar tako v istem obdobju, s sodobnim filmskim in dramskim izrazom, skrbita za dialog generacije, ki jo definira serija *Game of Thrones* (ter vzpon TV-serij in »netflixov« različnih vrst), z družbo, v kateri so *Tinder*, *Grindr* in drugi pripomočki sodobne mobilne tehnike sprejeti z začudenjem. Če na idejni ravni še malo razširimo duhovni svet likov besedila *Izkoristi in zavrzi me*, posezimo po pesniški zbirki Ane Svetel *Lepo in prav*, v kateri tudi lahko najdemo skice za oris generacije. Uvodna pesem *Perspektiva žabe*, ki se konča z verzom »da smo že od začetka samo možnost«, je nekakšna *internacionala* postkrizne hipsterske skupnosti mladih, o kateri piše in razmišlja Strehar.

Besedilo preveva tudi mrakobna atmosfera brezizhodnosti, v poeziji Svetel se srečamo z verzoma »precej težko je verjeti v komunizem in boga, / a najbrž je najteže verjeti v dolgo in srečno življenje«, iz katerih razbiramo tudi problematičen položaj likov v naši drami. Tako dramski liki kot avtorica živijo v času, ki zagotavlja idealen življenjski slog: uresničitev sanj, vsak lahko postane vse, dejstvo, da ni nemogočih poti, svobodo izbire itd. A prav ta neskončnost možnosti teži k nesvobodi, ki jo sociologi poimenujejo družba neizbire. Zaradi preveč možnosti se je nemogoče odločiti za katero koli od njih. Družba vsečkov povzroča občutke utesnjenosti in praznine, na drugi strani pa – če zelo idealiziramo – željo po sprejetosti, ljubezni in osebni zadovoljstvu. V sedemnajsti sliki liki spregovorijo o svojih (ali družbeno predpisanih) željah in usmeritvah, pojavi se paradoks med njihovim življenjskim slogom in pričakovanji: varnosti in socialnem statusu. Ujetost v brezizhoden položaj (postkrizne) generacije samo še povečuje potrebo po konvencionalni urejenosti življenjskega sloga (od katerega bežijo) in po še večji dekonstrukciji. Za razliko od nekaterih drugih generacij iz zgodovine, ki so dekonstrukcijo usmerjale proti družbenopolitičnim aparatom, se posledice ujetosti pri Leni, Žanu, Viktoriji, Petru, pa tudi pri Dejanu (na primer z uporom proti sodobni telefoniji), kažejo v samodestruktivnem vedenju in izsiljevalskem humorju, ki mestoma prestopa v žaljenje in poniževanje. Torej se notranja kriza, ki je posledica različnih zunanjih okoliščin in generacijskih specifik, pojavlja tudi v obliki nasilja nad drugimi (še posebej v prijateljskih in intimnih odnosih) in ne samo nad samim seboj.

A vseeno ne smemo razmišljati o besedilu le z nekakšnega pesimističnega gledišča. Dramedija Ize Strehar je sproščena, osvobodena družbenih konvencij in predvsem zvesta v portretiranju nians družbene skupine, ki ji pri-

pada in opazuje. Mladi niso toliko depresivni, kolikor so ujeti v tunel brez svetlobe na njegovem koncu, saj vse, kar jim ostaja, so (čehovljanske, grumovske) sanje o boljšem, svetlem, novem življenju, ki se bo zgodilo nedefinirano nekje oziroma v skladu s sodobno kulturo – v Berlinu.

Besedilo *Izkoristi in zavrzi me* vstopa v dialog z družbo, njenimi sodobnimi pojavi in koncipira skico za portret generacije. Generacija, ki se kot vsaka doslej vzpostavlja ob (samo)kritičnosti, potrebuje svoje avtorje in svoja besedila. In ena izmed teh avtorjev je gotovo Iza Strehar, ki kruto resnico položi v usta Leni: »Samo zato, ker se tako pogosto dogaja, da je postalo normalno, še ne pomeni, da je prav.«

Filip Samobor, Anuša Kodelja, Matic Lukšič, Lena Hribar, Tines Špik

Iza Strehar

USE ME AND DISCARD

Izkoristi in zavrzi me, 2019

World premiere

Opening 20 June 2019

Director **GREGOR GRUDEN**
 Dramaturg **IRA RATEJ**
 Set designer **DAMIR LEVENTIĆ**
 Costume designer **ANDREJ VRHOVNIK**
 Composer **KAMERAD KRIVATOFF**
 Choreographer **SEBASTJAN STARIČ**
 Language consultant **MARTIN VRTAČNIK**
 Lighting designer **BOŠTJAN KOS**
 Make-up artist **MIRELA BRKIĆ**
 Assistant to director **MOJCA MADON**
 Assistant to costume designer **ANA JANC**

We would like to thank Komunalno podjetje Vrhnika depo for their help.

Stage manager **Jani Fister**
 Technical director **Janez Koleša**
 Stage foreman **Matej Sinjur**
 Technical coordinators **Branko Tica** and **Boris Britovšek**
 Sound masters **Tomaž Božič** and **Gašper Zidanič**
 Lighting masters **Boštjan Kos**, **Bogdan Pirjevec** and **Janez Vencelj**
 Hairstylist and make-up artist **Jelka Leben** and **Mirela Brkić**
 Wardrobe mistress **Dijana Đogić**
 Prompters **Borut Šrenk** and **Taja Stražišar**

The set was made under the supervision of master **Vlado Janc** and costumes under the supervision of mistresses **Irena Tomažin** and **Branka Spruk** in the ateliers of Ljubljana City Theatre.

There are several kinds of people that could easily be described as »tourists«. But these are not the people who are keen to explore, get to know foreign places and come back home. These are the people who venture on tours into the intimate lives of other people; they are kind, show interest, fake attachment and coerce the deepest desires and secrets out of other people. After they have taken all they want or can get, they simply walk away and find someone else. Lacking empathy they are hardly aware that they might hurt other people by walking away. Or they simply do not care.

This is a story of five young adults. It explores the potential dangers of the game of intimacy – especially, if one is inexperienced, vulnerable and confused about one's own principles. Those who cannot take on moral responsibility towards fellow human beings should not play it.

Use Me and Discard is an emerging play of our new programme strand, called the resident author of the Ljubljana City Theatre. Young Slovenian playwrights write texts and exchange ideas with the director, dramaturg and other creative team members of the ensuing staging. Writing process is audience-targeted; the playwright is being included into a production process that begins way before the first read-through rehearsal.

Iza Strehar (1992) graduated in dramaturgy and completed her M.A. degree in screenwriting at the Academy of Theatre, Radio, Film and Television in Ljubljana. Her graduation play *A Log on a Motorway (Hlod na avtocesti)*, won the Grum Award special mention and was presented at the SNT Drama, Ljubljana in the form of staged reading. During her studies she won four Grossman Awards for her screenplays. Her play *Every Vote Counts (Vsak glas šteje)* won the Gracious Comedy Quill Award at the 27th Days of Comedy Festival in Celje (2018).

Cast

Leni **LENA HRIBAR** as guest
 Viktorija **ANUŠA KODELJA** as guest
 Peter **FILIP SAMOBOR**
 Žan **MATIC LUKŠIČ**
 Dejan **TINES ŠPIK** as guest

Pokrovitelj
Mestnega gledališča ljubljanskega

Energija za življenje

Mestno gledališče ljubljansko, Čopova 14, 1000 Ljubljana, Slovenija
Hišna centrala +386 (0)1 4258 222
Tajništvo **+386 (0)1 4257 148**, faks **+386 (0)1 2517 044**
Blagajna **+386 (0)1 2510 852**, odprto vsak delavnik od 12. do 18. ure in uro pred
predstavo, e-naslov blagajna@mgl.si
E-naslov info@mgl.si
Spletno mesto www.mgl.si

Barbara Hieng Samobor direktorica in umetniška vodja
Petra Bizjak direktoričina pomočnica – poslovna vodja
Janez Koleša direktoričin pomočnik za tehnične zadeve

Alenka Klabus Vesel dramaturginja in arhivarka
Eva Mahkovic dramaturginja in vodja mednarodnega oddelka
Petra Pogorevc dramaturginja in urednica Knjižnice MGL
Ira Ratej dramaturginja in vodja izobraževalnega programa
Maja Cerar, Martin Vrtačnik lektorja

Simona Belle vodja službe za odnose z javnostmi in trženja
tel. +386 (0)1 4255 000

Branka Lepšina koordinatorica in planerka programa
tel. +386 (0)1 2514 167

Katarina Koprivnikar koordinatorica trženja
tel. +386 (0)1 4258 222

Petra Setničar koordinatorica obiska
tel. +386 (0)1 4258 222

Zdenka Močilnik blagajničarka in informatorka
tel. +386 (0)1 2510 852

Javni zavod Mestno gledališče ljubljansko, ustanoviteljica Mestna občina Ljubljana
Program gledališča financirata Ministrstvo za kulturo (iz proračuna Republike Slovenije) in MOL.

Svet Mestnega gledališča ljubljanskega
mag. Mojca Jan Zoran (predsednica), **Ira Ratej** (namestnica predsednice),
Saša Hren Koritnik, Mojca Slovenc, Aleš Kardelj

Strokovni svet Mestnega gledališča ljubljanskega
Eva Mahkovic (predsednica/President), Alen Jelen, Tone Peršak, izr. prof. dr. Katarina Podbevšek, Matej Puc, Nina Valič

Gledališki list Mestnega gledališča ljubljanskega
Letnik LXIX, sezona 2018/2019, številka 11
Izdaja Mestno gledališče ljubljansko
© 2019 Mestno gledališče ljubljansko

Za izdajatelja **Barbara Hieng Samobor**
Urednice **Alenka Klabus Vesel, Eva Mahkovic, Petra Pogorevc, Ira Ratej**
To številko je uredila **Ira Ratej**
Lektor **Martin Vrtačnik**
Avtor fotografij **Peter Giodani**
Oblikovalka **Mojca Višner**

Tisk **Collegium Graphicum**
Naklada **400 izvodov**
Ljubljana, Slovenija, junij 2019

Po 13. točki prvega odstavka 42. člena ZDDV-1 davek ni obračunan.

Ustanoviteljica
Mestna občina
Ljubljana

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO